

Célba talál-e a *colt* Magyarországon?

Egy osztálytermi megfigyelési rendszer

NÉMETH NÓRA

A nyelvtanítás és a nyelvtanulás folyamatának összetettsége kihívást jelent a kutatásban mind a pszichológusok, mind az alkalmazott nyelvészek számára. Az idegennyelv tanításának kutatásakor legkézenfekvőbbnek az "input" (pl. a tanterv, a tananyag) vagy az "output" (pl. a diákok által elért eredmények) vizsgálata mutatkozik. Kevésen teszik fel azt a kérdést, mely egy nyelvtanár számára talán a legfontosabb

Mi történik az osztályteremben?

Az ún. "osztályterem-központú kutatás" (*Classroom Oriented Research*) azt vizsgálja, hogy mi történik akkor, amikor a tanár valóban találkozik a diákokkal. A kutatás tárgya maga az osztályterem. Azt akarjuk megérteni, hogy a dolgok miért éppen így vagy úgy történnek az órán: miért szerepelnek egyesek többet vagy éppen kevesebbet, milyen típusú feladatokra kerül sor, mi jellemzi a diákok egymásközi és a tanárral folytatott integrációját és milyen hatással van mindez a tanulók nyelvi előrehaladására.

Sokfajta megfigyelési eszközt terveztek, írtak le és próbáltak ki azért, hogy az osztályterem ne legyen többé "fekete doboz" a nyelvtanítás kutatásában (*Long, 1980*). Legismertebb közülük a FLINT (*Foreign Language Interaction Analysis System*), amelyet a hetvenes évek elején *Gertrud Moskowitz* fejlesztett ki. (Részletes leírást lásd *Chaudron, 31–33*). Ez eredetileg az a célt szolgálta, hogy a tanár objektív visszajelzést kapjon munkájáról és az osztályban kialakult légkörről. A másik ismert programot, a FOCUS-t 1977-ben dolgozta ki *Fanshlow*. Ez az osztálytermi és az osztályon kívüli interakciókat vizsgálja. (Részletes leírást lásd *Chaudron, 33–40*).

A Torontói Egyetemen az 1980-as évek elején nagyszabású kutatóprogramba kezdtek egy objektív és könnyen használható megfigyelési táblázat kifejlesztésére. Az adatfelvételi eljárásnak a COLT (*Communication Orientation in Language Teaching*) nevet adták.

Négy általános témát vettek alapul: nyelvi előrehaladás, a társadalmi környezet hatása a kétnyelvű fejlődésre, az instrukció hatása és a tanulók egyéni különbségeinek hatása. Feltévésük szerint a nyelvi kompetencia legalább három elemből tevődik össze, mégpedig a nyelvtan, a társalgási szabályok és a szociolingvisztika ismeretéből. Mindhárom terület viszonylag egymástól függetlenül fejleszthető. Feltételezték továbbá, hogy a különböző nyelvórai feladatokban más-más készség sajátítható el és ezek jelentősen befolyásolhatók idegennyelvi programok segítségével. A kifejlesztett nyelvi rendszer tehát az órai feladatok leírására irányult, különös tekintettel a bennük használt nyelvi anyag karakterére.

Ez a kutatási módszer tűnt legmegfelelőbbnek ahhoz, hogy – kissé átalakítva ugyan – magyarországi vizsgálatunkhoz felhasználjuk.

Az osztálytermi megfigyelés egy táblázat alapján történik, melynek kategóriái az

idegennyelvi osztályban a verbális interakció legfontosabb jellemzőit rögzíti. A táblázat *A* és *B* részből áll.

Az *A* rész az idegennyelvi tanórát epizódok és tevékenységek szintjén írja le. A kategóriák azt mérik, mennyire tekinthető az adott helyzet valódi kommunikatív nyelvhasználati szituációnak. A megfigyelés az alábbi öt kategóriára épül:

1. *Tevékenységek*: ide kerül az összes epizód és feladat, ami az órát alkotja.
  2. *A résztvevők szerveződése*: a tanár és a diákok viszonyát mutatja, tehát azt, hogy a diákok egyénileg, csoportosan vagy együtt dolgoznak.
  3. *Tartalom*: a kommunikáció témája – lehet maga az idegen nyelv (pl. nyelvtan), de lehet más - személyes, iskolai vagy egyéb téma is.
  4. *A tanulói nyelvhasználat típusai*: itt jelöljük, hogy a diákok milyen nyelvi készségeket használják, tehát hogy írnak, olvasnak, beszélnek vagy hallgatnak valamit.
  5. *Felhasznált anyag*: a tanár által használt oktatási segédanyag (pl. tankönyv, hanganyag, újságcikk, stb.) típusa, eredete és felhasználási módja kerül jelölésre.
- Az említett összetevők viszonylag körvonalazottak, hiszen a kommunikatív nyelvtanítás irodalmában általánosan használjuk őket.
- Az *A* rész percnyi pontossággal időben is követi az órát. A kódolást egyetlen megfigyelő végzi.

A táblázat *B* részének címe Kommunikatív jellemzők. Ez jóval elméletibb, így az elemzés nem az óra alatt, hanem az óráról készített magnófelvétel alapján történik. A vizsgálat minden feladat elején kezdődik és két percig tart. A táblázatba az adott jelenleg egy perc alatti előfordulási száma kerül. A *B* rész elméleti kategóriái szoros összefüggésben állnak az *A* rész gyakorlati szempontjaival.

Az *A* részhez hasonlóan itt is a legutóbbi, kommunikációval foglalkozó irodalomban bevezetett kategóriákat használják. Az eddig kiemelt hét alapjellemző a következő:

1. *A célnyelv használata*: jelzi, hogy egy-egy feladatnál a tanár, illetve a diákok anyanyelvüket vagy az idegennyelvet használják.
2. *Információs hézag* (information gap): jelzi, hogy a kért vagy adott információ mennyire váratlan a felek számára. Nem meglepő, hogy a kommunikációs motiváció erősen csökken, ha a kért információ már előre ismert – ami igen gyakran előfordul a nyelvórákon. (pl. *Mit látsz ezen a képen?* – kérdezi a tanár).
3. *A beszéd hossza*: méri, hogy a beszélők mennyire igyekeznek kiterjeszteni mondanójukat, illetve leszűkíteni azt egy mondat, egy szókapcsolat vagy egy szó minimális szintjéig.
4. *Reagálás kódra vagy üzenetre*: ez a kategória szoros összefüggésben áll az *A* rész tartalom nevű kategóriájával. Azt mutatja, hogy a kommunikáció az idegen nyelv formai aspektusára (nyelvtanra, kiejtésre, szókincsre, stb.) üzenetet közvetít. A kutatások azt mutatják, hogy az anyanyelv elsajátításakor nagyobb szerepet kap a jelentés, mint a helyes beszéd. (pl. az anya biztosan megdicséri a kisfiát, ha azt mondja *Maci Zokni*. De ha a gyerek azt találja mondani *A macinak kék zoknija van*, amikor a zokni valójában piros, az anyuka biztos kijavítja, nem törődve a nyelvi szerkezet helyességével).
5. *Elhangzott kijelentések feldolgozása*: jelzi, hogy a párbeszédben reagálnak-e a felek egymás kijelentéseire, azaz megismélik, kommentálják vagy esetleg bővítik az adott témát.
6. *Beszélgetés kezdeményezése*: anyanyelvünkön elfogadott gyakorlat, hogy bármelyik fél kezdeményezhet beszélgetést. Az idegennyelvi órákon ez az arány egy irányba, a tanár felé tolódik el. (*Majd akkor beszélj, fiam, ha kérdezek!* – mondja a tanár). Ez a kategória méri a diákok kezdeményezésének gyakoriságát.
7. *A nyelvi formák relatív szűkítése*: az anyanyelvtől eltérően, az idegennyelvi órákon a diákokat meghatározott nyelvi formák használatára kényszerítik. A kommunika-

tív nyelvtanítás szakirodalma hangsúlyozza annak szükségességét, hogy a diákok olyan feladatot kapjanak, amelynek során valódi kommunikatív tartalommal bíró üzenetet kell átadniuk a rendelkezésre álló tudásanyag alapján.

A COLT – bizonyos átalakításokkal – megfelelő eszköznnek látszik magyarországi alkalmazásra. A megfelelő változtatások beiktatásával a felhasználás lehetősége ropant széles körű: kimutathatók lennének például a hazai idegennyelvi oktatás általános jellemzői (pl. tanári beszédidő, célnyelv használata, nyelvtanra, készségek fejlesztésére fordított idő, stb.). Összehasonlíthatók lennének bizonyos tanár csoportok (pl. anyanyelvi – nem anyanyelvi, kezdő – gyakorlott, stb.) és az általuk elért eredmények. Ezenkívül a COLT eredményei összekapcsolhatók más típusú adatfelvétellel (pl. nyelvi vagy motivációs teszt, csoportdinamikai vizsgálat, stb.). Reméljük, hogy a COLT Magyarországon is célba talál.

IRODALOM

- Chaudron, C.: *Second Language Classrooms Research*, Cambridge University Press, 1988.
- Allwright, D.: *Classroom Centered Research*, TESOL Quarterly, 1983/17.
- Allen, P. – Fröhlich, M. – Spada, N.: *The Communicative Orientation of Language Teaching*, kézirat
- Spada, N.: COLT: *An Observation Scheme*, Kiadatlan jegyzet, 1983.
- Classroom Oriented Research in Second Language Acquisition*, szerk. H.W. Seliger – M.H. Long, Newbury Publishers, 1983.
- Spada, N.: *Observing Classroom Behaviours and Learning Outcomes in Different L2 Programs*, in: Richards, J. – Nunan, W.: *L2 Teachers Education*, Cambridge University Press
- Spada, N.: *The Interaction Between Type of Contact and Type of Instruction*, in: SSLA/8
- Spada, N.: *Effects of Informal Contact on Classroom Learner's L2 Proficiency*, in: TESL Canada Journal, Vol. 2., 1985.
- Nunan, D.: *Second Language Classroom Research*, ERIC ED-FL-89-09, 1990.
- Ontario Institute Principal Investigators: *The Development of Bilingual Proficiency: Interim Report on the First Year of Research*, The Ontario Institute for Studies in Education, Toronto, Ontario, 1982.
- Ontario Institute Principal Investigators: *The Development of Bilingual Proficiency: Interim Report on the Second Year of Research*, The Ontario Institute for Studies in Education, Toronto, Ontario, 1982.